

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātnieku savienības, Latvijas Zinātnes padomes un Latvijas Zinātņu akadēmijas laikraksts

3 (87)

1995. gada februāris

ZVIEDRIJAS VĒSTNIEKS — LZA VIESIS

24. janvārī Zviedrijas vēstnieks Latvijā profesors **Andreas Adāls** bija ieplānojis laiku tikties ar mūsu Zinātņu akadēmijas vadību. No mūsu puses piedalījās akadēmijas prezidents T. Millers, viceprezidents J. Stradiņš, akadēmiķis sekretārs A. Siliņš, akadēmiķis U. Viesturs, profesors E. Siliņš, kā arī prezidenta padomnieks J. Kristapsons un ārlietu daļas vadītāja D. Šveica.

Tikšanās sākumā J. Stradiņš iepazīstināja viesi ar LZA priekšvēsturi, sākot no Pētera akadēmijas, tās pašreizējo struktūru un ārzemju locekļiem, kuri dzīvo Zviedrijā. Šie uzvārdi Adāla kungam nebija sveši, jo viņš pats ir ekonomists, Upsalas universitātes profesors, ilgus gadus bijis Zviedrijas premjerministra padomnieks, konsultējis valdību ekonomikas jautājumos, pēc tam strādājis UNESCO. Viņa kundze ir mākslas vēsturniece, Latvijas Mākslas akadēmijas goda locekle. Ar to visu arī izskaidrojama vēstnieka interese par Latvijas ekonomiku un zinātni kā katras valsts tautsaimniecības neizbēgamu sastāvdaļu, nevis kā nevajadzīgu greznuma pogu pie noplukušā svārciņa, kā tas nereti šķiet vienam otram pašmāju darbonim.

Latvijas zinātnieku sadarbība ar zviedru kolēģiem ir itin veiksmīga. Jau 1989. gadā, vēl pirms Latvijas neatkarības pasludināšanas, tika noslēgts nodomprotokols starp LZA un Karalisko Zviedrijas Zinātņu akadēmiju, kurš 1990. gada 28. jūnijā pārauga sadarbības līgumā starp trīs Baltijas toreizējo republiku zinātņu akadēmijām un Karalisko Zviedrijas Zinātņu akadēmiju. 1992. gada 16. martā tika parakstīts sadarbības līgums uz diviem gadiem jau starp divu neatkarīgu valstu zinātņu akadēmijām, kas 1994. g. 22. martā tika pagarināts uz nākamajiem diviem gadiem. Tas paredz zinātnieku apmaiņu starp institūtiem, kopējus darbus, seminārus u. t. t. Tā, piemēram, 1994. gadā Dr. A. Zablocka no OSI pavadīja 4 nedēļas, prof. V. Volkovs no Patoloģiskās medicīnas centra — 6 nedēļas un Dr. V. Saulīte no Mikrobioloģijas un virusoloģijas institūta — vienu nedēļu radniecīgos Zviedrijas zinātnes centros. Savukārt divi ģeologi no Stokholmas universitātes ieradās Rīgā, lai nodibinātu kontaktus ar Latvijas ģeologiem un interesējās par turpmāko sadarbību.

Labā sadarbības partnere ir Karaliskā Zviedrijas Inženierzinātņu akadēmija (IVA). 1992.

gada novembrī IVA prezidents prof. Hanss G. Forsbergs ar delegāciju apmeklēja LZA. Aizsākās cieši kontakti koksnes pārstrādes, celulozes un papīra ražošanas pētījumu jomā, kuru ietvaros notikuši vairāki kopīgi semināri, 1994. gada martā Dr. A. Treimanis kļuva par piekto IVA locekli no Baltijas valstīm un pirmo no Latvijas (līdzās diviem Igaunijas un diviem Lietuvas pārstāvjiem), bet tā paša gada novembrī LZA prezidents T. Millers bija uzaicināts uz Karaliskās Zviedrijas Inženierzinātņu akadēmijas 75. jubilejas svinībām. Šogad IVA ir paredzējusi iespēju jauniešiem zinātniekiem no Baltijas valstīm, to skaitā 5—6 no Latvijas, specializēties inženierzinātnēs, lietišķās dabaszinātnēs un ekonomikā Zviedrijas tehnoloģijas institūtos, universitātēs un rūpniecības uzņēmumos.

A. Siliņš informēja par topošo Starptautisko radioastronomijas centru pie Ventspils, kurā piedalās Onsalas kosmiskā observatorija no Zviedrijas. Par saviem zinātniskiem sakariem ar Zviedriju informēja E. Siliņš un U. Viesturs. Protams, neizpalika arī pārdomas par zinātnes vietu mazā valstī.

Vēstnieka kungs visu uzklaustīja ar lielu interesi un priecājās, ka mums kā netāliem kaimiņiem, kurus šķir tikai Baltijas jūra un kuru likteņi kādu laiku ir bijuši cieši saistīti, ir tik daudz kā kopēja. Viņš uzskatīja, ka Zviedrijas iestāšanās Eiropas Savienībā nāks par labu arī Latvijai, jo dalībvalstīm ir lielāka iespēja palīdzēt kaimiņiem, kuri nav Eiropas Savienības locekļi. Viņš atzīmēja četrus galvenos virzienus, kādos varētu turpmāk norīvēt Zviedrijas un Latvijas zinātnieku sadarbību. Pirmais — Zviedrijas zinātniskie centri ļauj izdarīt pētījumus uz savām iekārtām, jo Latvijā tādu nav. Otrs — kopēji vēstures, folkloras, arheoloģijas pētījumi, lai plašāk izgaismotu t. s. «zviedru laikus». (Ka vēstnieka kungam par to ir arī personīga interese, liecina A. Adāla raksts «Zviedru laiki Latvijā» «Sestdienā» 7. janv.) Trešais — praktiskie pētījumi par meža izstrādi un koksnes pārstrādi. Ceturtais — modernā zinātne, kas saistās ar radioteleskopa izmantošanu.

Vēstnieks izteica gatavību plaši informēt savas valsts zinātnisko sabiedrību un firmas par to, kādas tām ir iespējas sadarboties ar Latviju, un piekrita arī pats uzturēt labus kontaktus ar Latvijas Zinātņu akadēmiju.

Z. KIPERE

«NEMIRSTĪGO» SKAITS NU IR PILNS

Tā 27. janvārī LZA goda locekļa diplomu pasniegšanas ceremonijā teica J. Stradiņš, vilkdams paralēles ar kardināla Rišeljē 1635. gadā dibināto Franču akadēmiju. Tiesa, lielajā Francijā «nemirstīgo» ir 40, bet Latvijā — vesels pussimts (pēc LZA statūtiem). Tas, vai nākotnē LZA goda locekļi — paši cienījamākie Latvijas kultūras pilāri — izveidos savu akadēmiju, būs laika jautājums, bet jau tagad diploma saņēmējiem lika krietni pie sirds, ka, lai gan Zinātņu akadēmijai ir liels gods redzēt savās rindās Latvijas inteliģences ziedu, tomēr no viņiem gaida arī lielu darbu. To sirmāis Konstantīns Karulis no sirds apsolīja.

LZA goda locekļu «pēdējo iesaukumu» parstāvēja VAIDELOTIS APSĪTIS, kurš, starp citu, saņēma diplomu paša kādreiz projektētajā «Kolhozieku namā», gleznotāja BIRUTA BAUMANE, teātra zinātniece LILIJA DZENE, va.

lodnieks KONSTANTĪNS KARULIS un komponists PĒTERIS VASKS. Gleznotājs Boriss Bērziņš bija nevesels un tēlnieks Juris Strupulis Kobē veidoja piemiņas medaļu zemestrīces upurim.

Siltus vārdus diploma saņēmējiem teica V. Hausmanis un P. Putniņš, K. Karulis runāja par Latvijas pirmā prezidenta J. Čakstes novēlējumu inteliģencei nest kultūras lāpu un gaismoftautu. — Ja lāpa šodien spīd visai blāvi, tad nav vainīgs ne deglis, ne degviela, bet videi pietrūkst skābekļa, lai liesma būtu gaiša, spoža un liela. Mūsu spēki vien ir par maziem, lai šo vidi pārkārtotu, bet mēs pieliksim plecu klāt tiem, kas var šo vidi pārveidot, — teica gados viscienījamākais no jauniešiem Latvijas Zinātņu akadēmijas goda locekļiem.

Z. K.

Latvijas Zinātņu akadēmijas

GADA PILNSAPULCE

1995. gada 22. februārī plkst. 12.00
LZA sēžu zālē
(Rīgā, Turgeņeva ielā 19, 2. stāvā)

Pilnsapulces dienaskārtība:

- LZA prezidenta T. Millera ievadvārdi
- LR Ministru prezidenta M. Gaija uzruna
- LZA balvu pasniegšana
- LZA īsteno un korespondētājlocekļu diplomu pasniegšana
- LZA akadēmiķa sekretāra A. Siliņa ziņojums
- LZA Uzraudzības padomes ziņojums
- Debates

Latvijas Zinātņu akadēmijas
Prezidijs

Latvijas Zinātnieku savienībā

LEMJ PAR KONGRESA NEPIECIEŠAMĪBU

25. janvārī notika LZS valdes sēde. Tajā akceptēja Latvijas Zinātnieku savienības atsaucsmi par LR Naturalizācijas pārvaldes «Nolikumu par izcilu latviešu valodas prasmī».

Valdes priekšsēdētājs J. R. Kalniņš informēja, ka no Igaunijas Zinātnieku savienības saņemts priekšlikums sarīkot Baltijas valstu zinātnieku savienību pārstāvju tikšanos 15.—16. III Tallinā un Tartu. Valde vienojās, ka nebūtu par jaunu vispirms uzziņāt, kāda programma iecerēta. Mūsu ZS liek priekšā apspriest jautājumus par likumdošanu, kas saistīta ar zinātni un augstāko izglītību, kā arī par zinātnieku sociālo jautājumu risināšanu.

Tā kā vairākkārt ir izskanējuši jautājumi par Zinātnieku savienības un tās vēlēto institūciju darbību, valde nolēma uzsākt gatavošanos LZA kongresam, kuram būtu jānotiek šajā pavasarī. Lai sekmīgi varētu sarīkot valdes un padomes vēlēšanas, vispirms nepieciešama LZS biedru skaita precizēšana, jo ir pilnīgi skaidrs, ka to vairs nav 1500. Biedru naudas par 1994. gadu samaksājuši vairāk nekā 400 LZS biedru.

Izskanēja ierosinājums pirms vēlēšanām, kurās piedalītos tikai LZS biedri, noturēt plašāku konferenci par zinātnes attīstības problēmām Latvijā, jo vairāki jautājumi prasa risinājumu. Tas ir Augstākās izglītības likuma projekts, Zinātnes likums, kurā arī daudz kas ir novecojis, Latvijas Zinātnes padomes stāvoklis u. t. t.

E. Gudriniece informēja par Rīgas Latviešu biedrības «Kluba-12» darbību, piemēram, par V. Hausmaņa un J. Stradiņa iecerēto disputu par pašreizējām mākslas attīstības tendencēm. RLB kopā ar radošajām savienībām gaida ierosinājumus kino 100. gadadienas pasākumiem, kuri notiks visa gada laikā. ZS biedrus varētu interesēt arī tas, ka ar laiku tiks izveidots īpašs radošās inteliģences pensiju un stipendiju fonds, uz kuru, ja paveiksies, bez privātajām iemaksām tiks novirzīta arī daļa no sociālā nodokļa, ko valstij maksā darba vieta. Zināmas atlaides radošo savienību biedriem piedāvājot arī maksas poliklīnika, kas atrodas Raiņa bulvārī 27.

Z. K.

LATVIJAS ZINĀTNIĒKU SAVIENĪBAS
BIEDRU IEVĒRĪBAI

Gatavojoties LZS kongresam, tiks precizēts biedru skaits.

Lūdzam samaksāt biedru naudu par 1994. gadu līdz 1995. gada 6. martam.

LZS valde

MINISTRU KABINETA NOTEIKUMU

«Par latviešu valodas prasmes, Latvijas Republikas Satversmes un konstitucionālā likuma «Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi» pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu pārbaudes kārtību personām, kuras vēlas naturalizēties»

2. pielikums

NOLIKUMS PAR IZCILU LATVIEŠU VALODAS PRASMI

I. Vispārīgie noteikumi

1. Saskaņā ar Pilsonības likuma 13. panta 1. daļas 8. punktu personas, kuras izcili prot latviešu valodu, var naturalizēties ārpus kārtas.

2. Uz naturalizāciju ārpus kārtas var pretendēt humanitāro un sabiedrisko zinātņu, kā arī citu nozaru pārstāvji, rakstnieki, žurnālisti (turpmāk pretendents) ar izcilu latviešu valodas prasmi.

II. Izcilas latviešu valodas prasmes prasības

1. Izcila latviešu valodas prasme ietver
* prasmi izprast dzirdēto un lasīto, brīvi izteikt savas domas saziņas procesā mutvārdos un rakstos;
* valodas bagātību;
* pareizu literārās valodas izrunu;
* pareizrakstības normu ievērošanu;
* vārdu un vārduformu saistījuma normu ievērošanu;
* orientēšanos izteiksmes stilu atšķirībās.

2. Izcilas latviešu valodas prasmes apliecinājums ir pretendenta oriģinālpublikācijas, mācību un publiskas lekcijas, runas latviešu valodā u. tml.

III. Izcilas latviešu valodas prasmes noteikšanas kārtība

1. Par pretendenta atbilstību Pilsonības likuma 13. panta 1. daļas 8. punktam lemj radošās (rakstnieku-žurnālistu, zinātnieku u. c.) savienības valdes sēdē.

2. Radošās savienības valdes sēdē izskata pretendenta iesniegumu par viņa atbilstību Pilsonības likuma 13. panta 1. daļas 8. punkta nosacījumiem un izlemj jautājumu par ieteikuma izsniegšanu.

3. Pēc valdes sēdes 10 dienu laikā pretendents saņem sēdes protokola izrakstu.

4. Ieteikumu radošās savienības valdes sēdes protokola izraksta veidā pretendents iesniedz Naturalizācijas pārvaldes teritoriālajā nodaļā.

5. Radošās savienības ieteikums, kuru Naturalizācijas pārvaldes teritoriālā nodaļa atzīst par pamatotu, ļauj pretendentam saņemt norīkojumu uz izcilas latviešu valodas prasmes pārbaudi.

6. Pretendents norīkojumu uz izcilas latviešu valodas prasmes pārbaudi iesniedz Naturalizācijas pārvaldes teritoriālajā nodaļā.

7. Naturalizācijas pārvaldes Eksaminācijas un metodikas daļa izveido īpašu pārbaudes komisiju, kas mutvārdu vai rakstiskā intervijā ar pretendentu lemj par viņa latviešu valodas prasmi.

8. Pārbaudes komisija izsniedz pretendentam apliecinājumu par izcilu latviešu valodas prasmi iesniegšanai Naturalizācijas pārvaldes teritoriālajā nodaļā.

IV. Nobeiguma noteikumi

1. Ja pretendenta latviešu valodas prasme neatbilst šī Nolikuma II daļas 1. punktā izvirzītajām prasībām, viņš nevar naturalizēties ārpus kārtas.

2. Pretendenta atbilstību pārējiem Pilsonības likuma prasībām Naturalizācijas pārvalde pārbauda vispārējā kārtībā.

LATVIJAS ZINĀTNIEKU SAVIENĪBAS

ATSAUKSME

PAR LR NATURALIZĀCIJAS PĀRVALDES
«Nolikumu par izcilu latviešu valodas prasmi»

Uzskatām, ka nosacījums par izcilu latviešu valodas prasmi kā vienīgo kritēriju Latvijas Republikas pilsonības iegūšanai ārpus kārtas ir pieņemts pārsteidzīgi. Šāda nosacījuma nav nevienā no civilizētās pasaules valstīm, jo:

1) pilsonība nav tikai kādas valsts iedzīvotāja lingvistiskās kompetences apliecinājums; no pilsoņa prasa lojalitāti šai valstij un darbību šīs valsts labā (zināms, ka visi izlūkdienesta darbinieki lieliski prot tās valsts valodu, pret kuru viņi darbojas);

2) izcila prasme ir visai subjektīvi vērtējams jēdziens, un būs grūti atrast speciālistu, kas varēs novilkt drošu robežu starp ļoti labu un izcilu valodas prasmi.

Latviešu valodas prasme LR pilsonim ir nepieciešama, lai viņš varētu būt pilnvērtīgs Latvijas sabiedrības loceklis, kam latviešu valodas zināšanas ļauj brīvi sazināties ar citiem Latvijas pilsoņiem un tādējādi aktīvi piedalīties tautsaimniecības un kultūras darbā, izprast latviešu tautas mentalitāti un veidot garīgas kopības gaisotni. Taču valoda ir tikai līdzeklis un veids, un valodas prasme (pilnīgāka vai mazāk pilnīga) var būt tikai viens no papildu nosacījumiem pilsonības iegūšanai ārpus kārtas.

Būtu gan iespējams tos Latvijas pastāvīgos iedzīvotājus, kuri labu latviešu valodas prasmi apliecinājuši savā līdzšinējā darbībā, kas veicinājuši Latvijas kultūras un tautsaimniecības attīstību, un kurus mūsu sabiedrība labi pazīst kā Latvijas valstij un latviešu tautai labvēlīgus un tās neatkarībā ieinteresētus cilvēkus, atbrīvot no latviešu valodas prasmes pārbaudījuma naturalizācijas procesā. Te svarīga loma varētu būt ne vien radošajām savienībām, bet arī pašvaldībām un darba vietu kolektīviem ar pilsonības piešķiršanas rekomendācijām.

Bieži vien tieši lauku apvidos dzīvo Latvijai ļoti labvēlīgi cittautieši, kuri lieliski prot latviešu valodu, un viņi, ja vēlētos, varētu iegūt pilsonību ar atvieglotiem noteikumiem.

Vērtējot izstrādāto Nolikumu, **secinām:**

1) paredzētie izcilas valodas prasmes kritēriji ietver tās pašas prasības, kas izvirzītas parastajam valodas prasmes 3. līmenim, un nebūt neaplicina īpašu valodas prasmes izcilitību;

2) pretendenta oriģinālpublikācijas, lekcijas un runas ne vienmēr ir **izcilas** valodas prasmes apliecinājums; turklāt tās bieži vien liecina nevis par autora, bet gan par redaktora valodas prasmes līmeni;

3) Nolikuma 3. daļā «Izcilas valodas prasmes noteikšanas kārtība» nav saprotams, kā saistāmi nolikuma 1. un 2. punkts — vai te domātas divas radošās savienības valdes sēdes vai to var izdarīt vienā sēdē. Neskaitot ir Nolikuma 5.—7. punktā minētās procedūras — vai katram pārbaudāmajam individuāli tiek veidotas īpašas pārbaudes komisijas, kā arī tas, ko nozīmē, ka komisija «rakstiskā intervijā ar pretendentu lemj par viņa latviešu valodas prasmi». Nav pateikts, vai attiecīgajās radošo savienību un komisijas sēdēs jāpiedalās arī pretendentam vai ne.

Taču lai kā arī precizētu šo Nolikumu, nebūs iespējams objektīvi kvalificēt to valodas prasmes izcilitātes pakāpi, kas dotu pamatu LR pilsonības piešķiršanai ārpus kārtas, kā arī nav iespējams atraut valodas prasmi no citiem pilsonības piešķiršanas kritērijiem, galvenokārt no personas lojalitātes Latvijai un viņas nopelniem Latvijas labā.

Latvijas Zinātnieku savienība uzskata, ka pilsonības likuma 13. panta 1. daļas 8. punkts jā anulē un tā vietā jā dod cits nosacījums, piemēram:

«... 8) kuras (labi) prot latviešu valodu, atbalsta Latvijas neatkarību un devušas lielu ieguldījumu Latvijas kultūras un tautas saimniecības attīstībā».

Latvijas Zinātnieku savienības priekšsēdētājs,
Dr. habil. phys. Juris Roberts KALNIŅŠ
LZA īstenā locekle, profesore Dr. habil.
philol. Aina BLINKENA

ZTB LOMA DEMOKRĀTISKĀ SABIEDRĪBĀ

No 28. līdz 31. oktobrim Višegradā, Ungārijā, notika NATO finansētais zinātniskais seminārs «Zinātnes un tehnoloģijas infrastruktūras attīstīšana Austrumeiropā. Profesionālo biedrību loma», ko organizēja Amerikas Asociācija zinātnes attīstībai.

No Latvijas tajā piedalījās 4 pārstāvji: Jānis Bērziņš (Latvijas Fizikas biedrība), Ivars Kalviņš (Latvijas Ķīmijas biedrība), Aivars Tabuns (Latvijas Sociologu asociācija), Uldis Viesturs (Latvijas Zinātņu akadēmija).

Semināra darba kārtībā bija sekojoši jautājumi.

1. Zinātnisko un tehnisko biedrību (ZTB) loma Rietumos — profesionālo apvienību veidošanā, ekonomiskās attīstības veicināšanā un publiskās politikas ietekmēšanā.

2. ZTB Austrum- un Centrāleiropā — politiskās un ekonomiskās reformas problēmas.

3. Profesionālās biedrības un politiskie procesi — zinātnes reprezentācija un tehnisko konsultāciju nodrošināšana valdībai un nevalstiskām organizācijām.

4. Zinātnes komunikācija. Profesionālās biedrības, masu informācijas līdzekļi un sabiedrība.

5. Juridiskā struktūra un ētiskās normas ZTB veicināšanai un regulēšanai.

Apspriežu gaitā semināra dalībnieki izstrādāja rekomendācijas, kuru realizācija varētu veicināt arī Latvijas zinātnes attīstību.

ZINĀTNE UN POLITISKAIS PROCESS

Rietumu industriāli demokrātiskajās valstīs zinātniskās un tehniskās biedrības nodrošina valdības politikām tehniskās ekspertīzes datus un kalpo kā mehānisms, ar kuru zinātnieki var piedalīties politiskajā procesā. Komunisma ap-

stākļos biedrībām Austrumeiropā bija nenozīmīga loma politikas veidošanā un maz iespēju piedalīties atklātā debatē par zinātnes un tehnoloģijas progresa sociālo nozīmi. Jauno demokrātisko un ekonomisko reformu apstākļos Austrumos zinātniskās un tehniskās biedrības mēģina paplašināt savu lomu politiskajā procesā — sniedz valdībai ekspertu konsultācijas, nodrošina ar atbilstošiem resursiem savu valsts izpēti un ieviešanas pasākumus un veic neatkarīgu, privātu valdības kontroli. Dažos gadījumos zinātnieki cenšas tieši ietekmēt politisko procesu. Citos gadījumos viņi var mēģināt radīt ietekmi, veidojot sabiedrisko domu (skat. nodaļu «Zinātnes komunikācija ar sabiedrību»).

REKOMENDĀCIJAS

— ZTB biedrībām jā mudina valdības pieņemt likumus, kas nodrošina apvienību tiesības un atbalsta nevalstisku ZTB biedrību veidošanu.

— ZTB biedrībām jā iepazīstina valdības ar zinātnes valstiskās regulēšanas ierobežojumiem un jā mudina tās atcelt pārmērīgi ierobežojošus likumus un smagu nodokļu nastas ZTB biedrību darbībai.

— ZTB biedrībām jāstrādā, lai uzturētu un veicinātu brīvu ideju un informācijas apmaiņu ar starptautisko zinātnisko sabiedrību.

— Zinātniskajām un tehniskajām apvienībām Austrumos jāinformē savas valdības par ZTB biedrību nozīmi un zinātnes vērtību.

— ZTB biedrībām un to biedriem ir pienākums nodrošināt, lai politiķi būtu informēti par ierobežojumiem un risku, kas saistīts ar noteiktām politikām, projektiem un pētījumiem.

— ZTB biedrībām jāpalīdz uzlabot valdībai zinātnes pārvaldi.

— Gatavojot ziņojumu valdībai, ZTB biedrībām jānodrošina, lai atklājumi kļūtu atklāti, kad vien tas ir iespējams, tā radot atbalstu to īstenošanai.

— ZTB biedrībām selektīvi jāietekmē valdība zinātnes labā.

— ZTB biedrībām jāpalīdz veidot jaunu un politiski aktīvu zinātnieku paaudzi.

— ZTB biedrībām jā mudina daži no saviem biedriem kļūt aktīviem politiskajās partijās un ieņemt sabiedriskos amatus.

ZINĀTNES KOMUNIKĀCIJA AR SABIEDRĪBU

Zinātniskās un tehniskās biedrības uzskata zinātnes komunikāciju ar sabiedrību par vienu no galvenajiem uzdevumiem. Līdz ar zinātnes un tehnoloģijas attīstības straujo gaitu un to ietekmes palielināšanos uz ikdienas dzīvi, aizvien plašākie sabiedrības priekšstati par zinātni ir kļuvuši ne tikai par pilntiesīgu kultūras vērtību, bet arī par priekšnoteikumu efektīvai sabiedrības dalībai demokrātiskajā procesā un sabiedrības atbalstam valdības finansētajām izpēti un ieviešanas programmām. Politiskās un ekonomiskās reformas Austrumeiropā ir radījušas tālejošas pārmaiņas kā kontekstā, kurā biedrības komunikējas ar sabiedrību, tā arī šīs komunikācijas saturā. Tagad tām ir jāpārliecina politiķus un sabiedrību par izpēti un ieviešanas (I&I) finansēšanas ilgtermiņa nozīmi un jāreagē uz sabiedrības bažām par zinātnes un tehnoloģijas sasniegumu sociālo un ētisko nozīmi. Tai pašā laikā, I&I finansējuma samazināšana ir saistīta ar subsīdiju pārtraukšanu populārzinātniskām publikācijām; un masu informācijas līdzekļi, sacenšoties par auditoriju, piegādā plašā klāstā visu veidu pseidozinātni. Zinātnes un zinātnieku prestižs kritās līdz ar

LATVIJAS ZINĀTNIEKU LĪDZDALĪBA EIROPAS SAVIENĪBAS ZINĀTNISKAJĀS PROGRAMMĀS

Eiropas Savienība (ES) ir pieņēmusi lēmumu [23.11.94.] par zinātniskās un tehnoloģiskās attīstības finansēšanas nepieciešamību laika posmā [1994—1998. g.], paredzot sadarbībai ar Centrālās un Austrumeiropas valstīm (CAV), kā arī jaunajām neatkarīgajām bijušās PSRS valstīm (NVS) 232 MECU. Šis lēmums ir 1991. g. uzsāktā aktivitāšu turpinājums. Vidēji gadā minētajai sadarbībai iznāk 52 MECU [10% no kopējās sadarbībai paredzētās summas tiek izlietojis štata un administratīvajiem izdevumiem]. Nav vēl izlemts, cik liela daļa no minētās summas nonāk NVS zinātnieku rīcībā, bet pagaidām tā nepārsniedz 10% no summas. Ir paredzēts, ka 25% no finansēm nonāk ES valstu zinātnieku rokās, ar kuriem notiek sadarbība. Ievērojot šos faktus un Latvijas iedzīvotāju skaitu, var novērtēt, ka vidēji Latvija var pretendēt uz 0,76 MECU gadā no ES zinātniskajai sadarbībai paredzētajiem līdzekļiem. Jāsaka gan, ka šī ir augšējā robeža, jo ES attieksme pret NVS zinātniekiem varētu kļūt labvēlīgāka. Ja šī attieksme kļūst tik pat labvēlīga, kā pret CAV zinātniekiem, tad Latvija varētu pretendēt vidēji gadā tikai uz 0,25 MECU.

Cita iespēja ir uzlabot pieteikumu kvalitāti un censties saņemt vairāk nekā vidēji pienāktos. Te gan jāatgādinā, ka konkurence ir ļoti asa, jo uz 1994. gadā izsludinātajām programmām tika saņemti pieteikumi par summu, kas vairāk kā 10 reizes pārsniedza paredzēto finansēšanu, un tāpēc apmierināta tika labi ja desmitā daļa no pretendentiem. Raksta noslēgumā sīkāk pakavēšos pie šo rezultātu analīzes.

Tagad par Latvijas zinātnieku panākumiem 1994. g. izsludinātajās programmās. Vispirms tika izsludināta iespēja pieteikties uz apmaksātu līdzdalību četru ES programmu dažādos projektos [PECO 1994]. Šeit ir pieņemti 6 pieteikumi ar kopējo finansējumu 0,17 MECU un tie ir: [Pieteikuma Nr., nosaukums angļu valodā, zinātnieka(u) uzvārds(i), iestāde(s)].

1) 941028, NEW METHODS AND SOFTWARE FOR DETERMINATION AND STUDIES OF AUTOGENIC AND SUPERANTIGENIC SITE STRUCTURES OF PROTEINS IMPLICATED IN JUVENIL RHEUMATOID ARTHRITIS AND OTHERS AUTOMMUNE PATHOLOGIES, Bobrova, Organiskās sintēzes institūts.

2) 941060, EUROPEAN BRAIN BANK NETWORK FOR NEUROBIOLOGICAL STUDIES IN NEUROLOGICAL AND PSYCHIATRIC DISORDERS [E.B.B.N.], Apškalne, Latvijas medicīnas akadēmija.

3) 941075, EUROPEAN STROKE DATABASE PROJECT [ESDB], Eņiņa, 7. slimnīca.

4) 941114, EUROPEAN CANCER CELL LINE RESOURCE, Sjakste, Organiskās sintēzes institūts.

5) 941134, OCCUPATIONAL RISK FACTORS FOR RARE CANCERS OF UNKNOWN, ETIOLOGY, Stengrēvics, Latvijas onkoloģiskais centrs.

6) 942006, ADVANCED FLEXIBLE COMPOSITE ROTOR FOR LARGE WIND TURBINES, Jansons, Polimēru mehānikas institūts.

Lielākas iespējas bija saņemt finansējumu, veidojot kopējus projektus ar ES valstu un CAV zinātniekiem [COPERNICUS 94]. Šeit vēl pilnīgā izvērtēšana nav pabeigta. Līdz š. g. 11. janvārim bija apstiprināti 19 projekti ar Latvijas zinātnieku līdzdalību par vairāk nekā 0,57 MECU un tie ir:

1) 58, ONOMASTICA-COPERNICUS, MULTI-LANGUAGE PRONUNCIATION DICTIONARY OF NAMES IN CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN COUNTRIES, Spektors, LU Matemātikas un informatikas institūts.

2) 137, HEAT RESISTANT COMPOUND SOLDER FOR ELECTRONIC INDUSTRIES, Siliņš, VEF Telekomunikāciju rūpnīca.

3) 171, SHELF-LIFE PREDICTION FOR SAFETY AND QUALITY OF FOODS, Kārklīņa, Latvijas lauksaimniecības universitāte.

4) 181, FERROELECTRIC MULTILAYER STRUCTURES AND THIN FILMS FOR ACTUATOR AND MICROACTUATOR APPLICATIONS, Šternbergs, LU Cietvielu fizikas institūts.

5) 218, ANGIOTENSION II RECEPTOR CONFORMATION AND THE DESIGN SYNTHESIS OF THERAPEUTICALLY USEFUL DRUGS AGAINST HYPERTENSION AND CARDIOVASCULAR DISEASES, Poļevaja, Organiskās sintēzes institūts.

6) 312, APPLICATION OF MODERN CONCEPTS IN THE AUTOMATED INFORMATION-MANAGEMENT IN THE HARBOURS BY USING ADVANCED IT-SOLUTION, Toļujevs un Merkurjevs, Rīgas tehniskā universitāte, Ginters, Latvian intelligent systems, Novitskis, Latvian maritime systems.

7) 334, CARE SUPPORT: SOFTWARE SYSTEM SUPPORTING DECISION-MAKING IN HEALTH AND SOCIAL CARE, Psavke, Labklājības ministrija.

8) 453, A-CAD SYSTEM FOR AUTOMATIC DESIGNS OF FPGA-BASED COMMUNICATIONS, Lemberskis, Rīgas aviācijas universitāte.

9) 536, BENEFIT: CONCERTED ACTION FOR STIMULATION AND SUPPORT OF EAST-WEST COLLABORATIONS IN THE AREAS OF MICROELECTRONICS AND SIGNAL PROCESSING, Bijinskis, Elektronikas un datorzinātņu institūts.

10) 555, INFORMATION TECHNOLOGY FOR QUALITY ASSURANCE IN ACUTE ABDOMINAL PAIN IN EUROPE [EURO-AAP], Utkins, Latvijas medicīnas akadēmija.

11) 598, BALTIC: BASIC AND ADVANCED LANGUAGE TRANSNATIONAL INTERACTIVE COURSE, Sproģe, VAGA, Kramiņa, Latvijas universitāte.

12) 688, DEVELOPMENT OF A NEW MOLECULAR DIAGNOSTICS METHOD BASED ON PRIMER EXTENSION WITH FLUORESCENT dd NTPs FROM IMMOBILIZED

DISEASE SPECIFIC OLIGONUCLEOTIDES, Stankēviča, LU Biomedicīniskais pētniecības un studiju centrs.

13) 722, DEVELOPMENT OF A NOVEL EPISOMAL VECTOR BASED ON PAPILLOMAVIRAL REPLICONS ADD ITS USE IN GENE THERAPY, Pumpens, Biomedicīniskais pētniecības un studiju centrs.

14) 787, AUTOMATIZED MULTILINGUAL TERMINOLOGICAL DATA MANAGEMENT, Valdmanis, LZA Latviešu valodas institūts.

15) 860, EQUATE, EQUAL QUALITY OF WATER-RELATED ANALYSES THROUGHOUT EUROPE, Puķītis, Latvijas vides datu centrs.

16) 1185, INVESTIGATION AND ELABORATION OF NOVEL CHIRAL DRUGS PREPARED BY BIOTECHNOLOGICAL PROCEDURES, Duburs, Organiskās sintēzes institūts.

17) 1341, PARALLEL COMPUTING FOR REAL-TIME HIGH-RESOLUTION OF BACKSCATTERED LASER-DOPPLER SIGNALS, Bijinskis, Elektronikas un datorzinātņu institūts, Artjuks, Signālu apstrādes institūts.

18) 1420, LINK GUIDE, Ķikuks, LU Matemātikas un informatikas institūts.

Kā redzams, tad visu apstiprināto projektu kopējais finansējums ir 0,74 MECU un tas ir tikai nedaudz mazāks par to augšējo robežu, uz kuru Latvijas zinātnieki var vidēji pretendēt gadā [0,76 MECU]. Bet kādi ir Latvijas zinātnieku panākumi konkurencē ar citiem CAV zinātniekiem? Šādu analīzi var izdarīt, salīdzinot, cik lieli finansējumi uz vienu miljonu iedzīvotāju katras konkrētas valsts zinātnieki ir saņēmuši. Izdarot šādas aprēķinus, iegūstam sekojošus rezultātus: [Valsts, finansējums MECU uz 1 milj. iedz.] Albānija, 0,138; Bulgārija, 0,397; Čehija, 0,771; Igaunija, 0,712; Ungārija, 0,623; Latvija, 0,296; Lietuva, 0,247; Polija, 0,188; Rumānija, 0,145; Slovākija, 0,800; Slovēnija, 0,540. Iegūtais skaits raksturo katras konkrētās valsts zinātnieku konkurētspēju sadarbībai ar ES valstu zinātniekiem. Varam secināt, ka Latvijas zinātniekiem tā ir vidēja. Jūtami tiek pārsniegti Albānijas, Polijas, Rumānijas un arī Lietuvas zinātnieku konkurētspēja, bet ievērojami atpaliekam no Igaunijas, Ungārijas, Slovākijas un Slovēnijas zinātnieku konkurētspējas. Jāsaka gan, ka to CAV zinātniekiem, kuru robežas tieši saskaras ar ES valstīm, ir priekšrocības kopēju projektu sagatavošanā, jo ģeogrāfiskais tuvums [arī vīzu saņemšanas problēmu atkrišana] ļoti atvieglo projektu izstrādi un samazina to sagatavošanas laiku. Šajā sakarībā mēs varam būt gandarīti, ka arī Zviedrija un Somija ir kļuvušas par ES valstīm, jo vēsturiski Latvijas zinātniekiem ir izveidojušies labi kontakti ar minēto Ziemeļvalstu zinātniekiem un arī ģeogrāfiski tās ir vieglāk aizsniedzamas nekā citas ES valstis. Ceru, ka iegūtā pieredze un jaunā situācija dos iespēju Latvijas zinātniekiem uzlabot savu sniegumu konkurencē un sadarbībā ar citiem CAV zinātniekiem, piedaloties ES zinātniskās un tehnoloģiskās attīstības sadarbībai paredzēto finansālo līdzekļu saņemšanā.

Andrejs SILIŅŠ,
Latvijas kontaktpersona ES

jaunu karjeras iespēju pavēršanos biznesā, jurispudencē un citās jomās. Visā Austrumeiropā zinātniskās un tehniskās biedrības meklē jaunus veidus, kā padziļināt sabiedrības priekšstatus par zinātni un veicināt interesi par zinātni starp jauniešiem.

REKOMENDĀCIJAS

— ZT biedrībām jāorganizē regulāras tikšanās kā ar preses, tā arī elektronisko mediju redaktoriem; biedrību pārstāvjiem un atsevišķiem biedriem jānodibina personīgie kontakti ar redaktoriem un jāpalielina savstarpējo uzticēšanos.

— ZT biedrībām kopīgi ar zinātnes žurnālistiem jāizstrādā programmas, kuru mērķis ir zinātnes komunikācija ar sabiedrību.

— ZT biedrībām jāorganizē preses konferences un jāinformē mediji par jaunie sasniegumiem savā jomā un svarīgiem politikas jautājumiem, kas skar zinātni un tehnoloģiju.

— ZT biedrībām kopīgi vai atsevišķi jāpiešķir godalgas zinātnes žurnālistiem.

— ZT biedrībām jāmeklē zinātnieki, kas spēj izklāstīt sarežģītas koncepcijas nespēcīgu auditorijai.

— ZT biedrībām jāizstrādā norādījumi, kas palīdzētu zinātniekiem komunikēties ar sabiedrību.

— ZT biedrībām jānodrošina rūpīgi pētīt sabiedrības priekšstatus par zinātni: Kā sabiedrība uztver zinātni un ko no tās gaida? Kā sabiedrība saņem un pārstrādā informāciju par zinātni un tehnoloģiju? Kāpēc sabiedrību pievelk pseidozinātne?

— ZT biedrībām jāsadarbības, organizējot kvalifikācijas kursus un seminārus priekšmetu skolotājiem.

— ZT biedrībām jānodrošina savus biedrus nodibināt kontaktus ar vietējām skolām un dot ieguldījumu mācību kursā; biedrību pārstāvjus,

kas nodarbojas ar zinātniski pētniecisko darbu, jānodrošina organizēt klasēm savu laboratoriju apmeklējumus.

— ZT biedrībām Austrumeiropā jāapsver iespējas ražot videoaparātūru un mācību līdzekļus lietošanai skolās.

— ZT biedrībām jāpiedalās mācību grāmatu apstiprināšanā un jādod padomi izglītības speciālistiem par mācību programmu saturu.

— ZT biedrībām jāpiešķir godalgas izcilākiem studentiem.

— ZT biedrībām jāstrādā ar savu nozaru mūzejiem, lai attīstītu praktiski orientētos zinātnes centrus un jauninājumu ekspozīcijas, kas domāti jauniešiem.

— ZT biedrību sanāksmēs jāiekļauj praktiski orientētos eksponātus un citus pasākumus, kas domāti jauniešiem.

— ZT biedrībām jāsadarbības jaunatnes zinātnes žurnālu veidošanā, publicēšanā un finansēšanas nodrošināšanā.

— Austrumeiropas ZT biedrībām jāapmainās ar pieredzi par zinātnes komunikāciju savās valstīs un reģionā.

— Austrumeiropas ZT biedrībām jāapsver iespēja saņemt informāciju par sabiedrību iesaistošām programmām no Rietumeiropas un ASV partneriem un jānovērtē to piemērotība vietējiem apstākļiem.

ZINĀTNE UN PAŠREGULĀCIJA

Profesionālā pašregulācija sakrīt ar demokrātiskajām tradīcijām. Zinātne tā atspoguļo prasību pēc atklātas un brīvas zinātniskās izpētes, kas ir būtiska zināšanu attīstībai un visiem no tās izrietošiem cilvēces ieguvumiem, kā arī atbildības atzīšanu no zinātnieku puses par augstāku ētiski tikumisko normu izvirzīšanu savā darbā. Kā nevalstiskas, pašpārvaldes organizācijas zinātniskās un tehniskās biedrības ir svarīgs identitātes avots to biedriem, kas

palīdz attīstīt un pasargāt normas, kurām jāietekmē profesionālā uzvedība. Komunisma apstākļos profesionālo biedrību neatkarību un pašregulāciju iedragāja ārkārtīgi centralizētā sistēma, kas stingri ierobežoja profesionālo autonomiju. Pēckomunisma laikmetā zinātniskās un tehniskās biedrības Austrumos var brīvi uzņemties lielāku atbildību par pašregulācijas mehānismu attīstīšanu, kas atbilstu zinātnes prasībām, vienlaicīgi paredzot atbildību no zinātnieku puses. Neskatoties uz to, ka zinātnisko un tehnisko biedrību autonomija tiek vērtēta augstāk par valsts regulāciju, pašregulācijas robežas tiek atzītas, veidojot sociālās un juridiskās kontroles struktūru, kas palīdz noteikt robežas starp profesionālo autonomiju un valsts regulāciju.

REKOMENDĀCIJAS

— ZT biedrībām jānodrošina forums informācijas apmaiņai un diskusijai, kas skar ētisku uzvedību zinātnē.

— Starptautiskajām zinātniskajām un tehniskajām organizācijām jāpalīdz nacionālajām ZT biedrībām ētisku kodeksu izstrādāšanā.

— ZT biedrībām Austrumos un Rietumos kopīgi jāizstrādā globālās ētikas normas, kur vien tas ir iespējams.

— ZT biedrību pieņemtajiem ētikas kodeksiem jāietver daži to realizēšanas mehānismi.

— ZT biedrībām jābūt gatavām palīdzēt zinātniekiem, kuri netaisnīgi uzbrūk par pakļaušanos oficiāli pieņemtajiem ētikas kodeksiem.

— ZT biedrībām jāizstrādā ētikas pamatprincipi zinātniekiem, kuri sniedz konsultācijas valdībai.

— Jānodibina starptautisks informācijas apmaiņas centrs par ZT likumiem un ētikas pamatprincipiem.

Ausma TABUNA

KOMISIJA

Latvijas Zinātnes padomes valde ar 1994. gada 17. oktobra lēmumu ir nodibinājusi Laboratorijas dzīvnieku pētījumu ētikas komisiju un iecēlusi profesori Viņu Klušu par šīs komisijas priekšsēdētāju. Ētikas komisijas galvenais uzdevums ir sekojot, lai jaunos zinātnisko projektu grantu pieteikumus, kas paredz laboratorijas dzīvnieku izmantošanu un tiek iesniegti Latvijas Zinātnes padomē vai citās ekspertu komisijās iespējami finansēšanai, laboratorijas dzīvnieki tiktu izmantoti atbilstoši 1986. gada Eiropas Konvencijas «Par mugurkaulnieku, kurus izmanto biomedicīniskos pētījumos, aizsardzību» rekomendācijām un norādījumiem.

Latvijas Zinātnes padome ir paredzējusi, ka zinātnisko projektu grantu pieteikumi, kas paredz laboratorijas dzīvnieku izmantošanu, bez saskaņošanas ar Ētikas komisiju netiks pieņemti finansēšanai.

Ētikas komisijas Nolikums sniedz sīkāku informāciju par šīs komisijas darbību.

Ētikas komisijas sekretariāts: Krustpils ielā 53, Rīga LV 1065. Tālruni 7139461, 7104237.

LATVIJAS ZINĀTNES PADOMES LABORATORIJAS DZĪVNIEKU PĒTĪJUMU ĒTIKAS KOMISIJAS NOLIKUMS

1. Vispārīgie noteikumi.

Laboratorijas dzīvnieku pētījumu ētikas komisija darbojas Latvijas Zinātnes padomes komisijas statusā saskaņā ar šo Nolikumu. Tās darbība ir virzīta uz visiem aspektiem, kas saistīti ar laboratorijas dzīvnieku izmantošanu biomedicīniskajos un veterinārmedicīniskajos pētījumos, ieskaitot dzīvnieku iepirkšanas avotus, to audzēšanu, transportu, turēšanu, aprūpi, izmantošanu eksperimentos. Ētikas komisijas uzdevums ir no ētikas viedokļa izskatīt visus jaunos zinātniskos projektus, kuri tiek iesniegti iespējami finansēšanai Latvijas Zinātnes padomē vai citās ekspertu komisijās un paredz laboratorijas dzīvnieku izmantošanu.

2. Mērķi un darbības joma.

2.1. Palīdzēt sertificētiem, kompetentiem speciālistiem, kā arī citiem, saistītiem ar laboratorijas dzīvnieku audzēšanu un izmantošanu, ieviest savā darbā direktīvas, norādījumus un rekomendācijas, kuras sniedz 1986. gada Eiropas konvencija par biomedicīniskajos pētījumos izmantojamo mugurkaulnieku aizsardzību:

— sadarboties ar attiecīgām dzīvnieku audzētāvu un zinātniskās pētniecības iestādēm jebkurā ar laboratorijas dzīvniekiem saistītā jomā;

— sniegt rekomendācijas un konsultācijas pētniekiem, kuri iesniedz pieteikumus jauniem zinātniskiem projektiem, kas paredz laboratorijas dzīvnieku izmantošanu, to finansēšanai Latvijas Zinātnes padomē vai citās ekspertu komisijās.

2.2. Sekot, lai zinātniskos projektos, kas paredz laboratorijas dzīvnieku izmantošanu:

— balstoties uz augstas kvalitātes zinātniskiem eksperimentiem un augstu laboratorijas dzīvnieku kvalitātes līmeni, pēc iespējas tiktu samazināts izmantojamo dzīvnieku skaits, to ciešanas, kā arī tiktu novērsta dzīvnieku vai to orgānu nevajadzīga izlietošana;

— laboratorijas dzīvnieki tiktu izmantoti humāni un taupīgi;

— eksperimentos ar dzīvniekiem tiktu izmantotas rūpīgi izstrādātas metodes, pielietojot atbilstošu analģēziju, anestēziju un eitanāziju, nodrošinot uzlabojumu ieviešanu ikdienas darbā.

2.3. Aktīvi piedalīties likumdošanas izstrādē, kas paredz laboratorijas dzīvnieku, kas tiek izmantoti biomedicīniskajos un veterinārmedicīniskajos pētījumos, aizsardzību.

2.4. Optimizēt dzīvnieku labklājības apstākļus:

— sadarībā ar Valsts Veterināro dienestu izstrādāt dzīvnieku audzētāvu un laboratorijas dzīvnieku pētniecības un izmantošanas iestāžu inspekciju, lai kontrolētu vides uzlabojumu un ikdienas stāvokli;

— nodrošināt zinātnisko sabiedrību ar informāciju par šodienas stāvokli laboratorijas dzīvnieku zinātnē, lai dotu iespēju pētniekiem novērtēt eksperimentos izmantojamo dzīvnieku labklājības līmeni;

— sekojot regulāru apmācības un praktisko darbu

kursu organizēšanai kompetences iegūšanai darbam ar laboratorijas dzīvniekiem.

2.5. Popularizēt zināšanas par laboratorijas dzīvnieku labklājības jautājumiem:

— nodrošināt, lai katrs speciālists, kurš lieto laboratorijas dzīvniekus tiešā vai netiešā veidā, būtu informēts par laboratorijas dzīvnieku labklājības problēmām;

— palīdzēt popularizēt zināšanas un izpratni par laboratorijas dzīvniekiem, organizējot konstruktīvas diskusijas par ētiskiem jautājumiem;

— nodrošināt, lai jebkurš speciālists, kurš strādā ar laboratorijas dzīvniekiem, var izteikt savas rūpes, domas vai idejas par veicamo darbu ar tiem.

2.6. Aptvert plašāku ētisko jautājumu loku un palīdzēt pētniekiem komunikācijā ar sabiedrību.

3. Ētikas komisijas sastāvā ietilpst no 13 līdz 15 locekļiem:

— Latvijas Zinātnes padomes pārstāvji,
— laboratorijas dzīvnieku audzētāji,
— Valsts Veterinārā dienesta pārstāvji,
— Labklājības ministrijas pārstāvji,
— pētnieki no dažādām zinātniskās pētniecības iestādēm, kuri savā darbā izmanto laboratorijas dzīvniekus,
— vides aizsardzības organizāciju pārstāvji,
— Baltijas Laboratorijas dzīvnieku zinātnes asociācijas pārstāvji.

Ētikas komisijas sastāvu apstiprina Latvijas Zinātnes padome, kas arī iecel Ētikas komisijas priekšsēdētāju. Locekļu darbība Ētikas komisijā ir brīvprātīga.

4. Ētikas komisijas darba organizācija.

Ētikas komisija pulcējas ne retāk kā vienu reizi ceturksnī vai pēc vajadzības saskaņā ar termiņiem, kuros Latvijas Zinātnes padomē vai citās ekspertu komisijās tiek iesniegti finansēšanai jauni zinātniskie projekti. Sēžu starplaikos ētikas komisijas darbu koordinē tās priekšsēdētājs un sekretariāts.

Ētikas komisijas darbības pamatnoteikums: lai nodrošinātu komisijas sekmīgu darbu, visi komisijas locekļi ir gatavi piedalīties diskusijās konstruktīvā nevis obstruktīvā veidā.

5. Darbības kontrole.

Ētikas komisija par savu darbu informē Latvijas Zinātnes padomi.

RĪGAS LATVIEŠU BIEDRĪBĀ

Rīgas Latviešu biedrības Nacionālās identitātes centrs un Latvijas Dabas un Pieminekļu aizsardzības biedrība aicina Jūs apmeklēt semināru ciklu LATVIJU VALODAS UN TAUTAS RAŠANĀS. Semināri notiks RLB Kluba zālē ceturtdienās plkst. 18.00.

9. februārī ARHEOLOĢISKĀS LIECĪBAS PAR SĒĻU PAGĀTNI UN SENO SĒĻU VALODU.

Pedalās arheologs Juris Urtāns, antropoloģe Rīta Grāvere, valodnieki prof. Marta Rudzīte un Jānis Kušķis.

2. martā ARHEOLOĢISKĀS UN VALODAS LIECĪBAS PAR KURŠU PAGĀTNI.

Pedalās vēsturnieks Jānis Asaris, valodnieki Dzintra Hirša un Ojārs Bušs.

16. martā LATGAĻU LIKTEŅGAITAS SENVĒSTURĒ. ARHEOLOĢIJA, VALODA, VIETVĀRDI.

Pedalās antropoloģe Raissa Depisova, arheologs Arnis Radīšs, valodnieki Antons Braidaks un Lidija Leikuma.

6. aprīlī LATGAĻU LIKTEŅGAITAS VĒSTURISKĀJĀ LAIKMETĀ.

Pedalās valodnieks Antons Braidaks un vēsturnieks Muntis Auns.

27. aprīlī ZEMGAĻU VALODA UN VĒSTURE.

Pedalās vēsturnieks Māris Afgāzis, valodnieki Benita Laumane un Ojārs Bušs.

4. maijā LĪVU TAUTAS LIKTEŅGAITAS.

Pedalās valodnieki prof. Marta Rudzīte un Tenu Karma, antropoloģe Rīta Grāvere, arheoloģe Anna Zariņa, somugriete Kersti Boiko.

Seminārus organizē
Guntis Eņiņš un Edgars Mucenieks.

RLB NACIONĀLĀS IDENTITĀTES CENTRA PASĀKUMU PLĀNS 1995. GADA FEBRUĀRĪ

Trešdien, 8. febr. plkst. 18.00 RLB Kluba zālē mācītāja Jura Rubeņa priekšlasījums KRISTĪGĀ ĒTIKA.

Ceturtdien, 9. febr. plkst. 18.00 RLB Kluba zālē sākas semināru cikls LATVIJU VALODAS UN TAUTAS RAŠANĀS.

Ceturtdien, 16. febr. plkst. 18.00 RLB Kluba zālē pasākumu cikls DZĪVESSTĀSTS KULTŪRAPZIŅĀ. Sarunu par latviešu kolonijām austrumos vada Juris Zalāns, pedalās Nacionālā muzeja viedokļa vēstures projekta līdzstrādnieki no Filozofijas un socioloģijas institūta.

Ceturtdien, 23. febr. plkst. 18.00 RLB Kluba zālē valodnieka Konstantīna Karuja priekšlasījums AIZMIRSTAIS LATVIEŠU DAINU VALODĀ.

Katru sestdienu (11., 18. un 25. febr.) plkst. 15.00 RLB Kluba zālē notiks Diskusiju kluba sanāksmes.

11. febr. E. Mucenieks P. JUREVIČS PAR LATVIŠKU FILOZOFIJU.

«ZINĀTNES» grāmatas

Graudonis J. Arheoloģijas terminu vārdnīca. Arheoloģijas terminu vārdnīcā, kuras autors ir pazīstamais vēsturnieks Dr. hist. Jānis Graudonis, ievietoti arheoloģijas zinātnē (galvenokārt Austrumbaltijas reģiona arheoloģijā) lietotie un LZA Terminoloģijas komisijā akceptētie termini. Tie doti latviešu, krievu, vācu un angļu valodā un paskaidroti ar attēliem.

Arheoloģija un etnogrāfija. 17. laid.: Apcerējumi par Latvijas arheoloģisko senlietu tipoloģiju un numismātikajiem atradumiem (Atb. red. E. Mugurēvičs).

Tematiskajā zinātnisko rakstu krājumā, kas veltīts izcilajam arheologam Dr. habil. hist. prof. Jānim Graudonim, atzīmējot viņa 80. dzimšanas dienu, aplūkotas dažādas Latvijas un kaimiņzemju arheoloģijas problēmas. Hronoloģiski krājums aptver laikposmu no akmens laikmeta līdz vēlajiem viduslaikiem. Akmens laikmetu pārstāv raksti par makšķerākiem un zvanveida kausu kultūru. Lielākajā daļā pētījumu skarta senlietu tipoloģija dzelzs laikmetā un viduslaikos, aplūkojot dažāda veida rotas (vainagi, kaklariņķi, piekariņi, aproces, saktas), iedzīves priekšmetus un ierīces (tualetes piederumi, gludināmsīkli, krāsnspondiņi), tīrgotāju un amatnieku inventāru (monētas, tīģeļi, lejamveidnes, aužamie stāvi), kā arī ieročus (šķēpi, zobena maksts apkalumi, lielgabala lodes). Iedzīvotāju garīgo dzīvi raksturo kultakmeņi.

Krājums bagātīgi ilustrēts.

Fogele S. Johans Lēberehts Eginks.

Johans Lēberehts Eginks — latviešu izcelsmes Baltijas vācu gleznotājs, spilgta un vienreizēja personība Latvijas mākslā — dzīvojis un strādājis 19. gadsimta pirmajā pusē. Mākslinieks, kura vārds minēts jaunākajās pasaules mākslas vēstures enciklopēdijās un kura darbi ieņem paliekošu vietu Baltijas kultūrvēsturiskajā mantojumā, līdz šim bijis pazīstams tikai šauram interesentu lokam. Viņš apliecinājis sevi kā portretistu, mitoloģiska un vēsturiska žanra kopējs, darinājis altārglezņas Latvijas baznīcām, darbojies mākslas pedagogijā.

Kaminska R. 18. gadsimta glezniecība Latgalē (Latvijas arhitektūras un mākslas pieminekļi).

Grāmatā raksturots senākais glezniecības vēstures posms Latgalē — 18. gadsimta glezniecības mantojums. Akcentētas tā īpatnības un saistība ar novada kultūras tradīciju veidošanos. Analizētas gleznu kolekcijas baznīcās un muižās. Tas ir pirmais zinātniskais izdevums, kurā aplūkota Latgales monumentālā un dekoratīvā glezniecība, sakrālā glezniecība un portrets. Teksts bagātīgi ilustrēts.

Ornaments Latvijā (Sast. un priekšv. sarakst. E. Grosmane).

Krājumā no zinātniskā viedokļa aplūkots ornaments Latvijā un latviešu mākslā, pamazām tuvojoties Latvijas ornamenta vēstures kopsakarībām un affiecinot ornamenta jēdzienu ne tikai uz plastiskām mākslām, bet arī uz citām kultūras nozarēm.

Balta gāja sērdienīte (Sast. un priekšv. autore R. Drīzule).

Šajā tautasdziesmu izlasē sakopotas tiklab saturā, kā

formā pilnvērtīgākās dziesmas no plašā sērdieņu, bāreņu dziesmu tematiskā cikla. Latviešu Folkloras krātuves fondos savāktos sērdieņu dziesmu ir aptuveni sešreiz vairāk nekā publicēts K. Barona «Latvju Dainās».

Sen to Rīgu daudzinaja: Rīga latviešu tautas daiļradē (Sast. A. Ancāne).

Rīga radusi plašu un daudzpusīgu atspulgu latviešu folklorā. Tās vārds sastopams visos nozīmīgākajos folkloras žanros — tautasdziesmās, teikās, pasakās, nostāstos, mīklās, sakāmvārdos un parunās, rotājās un dejās, dažādos bērnu folkloras paveidos. Atkarā no žanra specifiskas Rīgas tēls ikvienā no tiem atklājas savdabīgi, ar dažādiem mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem.

Visi šie folkloras žanri pārstāvēti šajā izdevumā.

Grāmata bagātīgi ilustrēta un domāta ikvienam, kas interesējas par latviešu folkloru un vēsturi.

Straubergs K. Pār deviņi novadiņi (J. Rozenberga priekšv. un komentāri).

Grāmatā sakopoti ievērojamā latviešu folklorista klasiskā filologa, tulkoātāja, dzejnieka un pedagoga profesora Kārļa Strauberga (1890—1962) apcerējumi, kas ievietoti Kopenhāgenā iznākušajā «Latviešu tautas dziesmu» izdevumā (12 sēj., 1952—1956). Tajos atrodams bagātīgs izziņas materiāls ne vien par latviešu tautasdziesmām, bet arī par ierazām, tautas sadzīvi un kultūru, kas apkopots, balstoties gan uz tautasdziesmām, gan arī rakstu avotiem (dokumentiem, etnogrāfiskiem apcerējumiem utt.), kuros atrodams ziņas par latviešiem.

Norvēģu pasakas (Sastādījis un tulkojis E. Kliene). Lielākoties tās ir brīnumu pasakas ar spilgti izteiktām nacionālām iezīmēm.

Eglītis A. Cilvēks no Mēness (Tekstu publicēšanai, priekšvārdu un komentārus sagatavojis V. Hausmanis).

«Cilvēks no Mēness» ir viens no pirmajiem Anšlava Eglīša (1906—1993) trimdā sarakstītajiem romāniem, kas grāmatā izdots 1954. gadā apgādā «Grāmatu Draugs». Romāns stāsta par latviešu trimdinieku dzīvi drīz pēc izceļošanas uz mītnes zemi — Amerikas Savienotajām Valstīm.

A. Eglītis ar labsirdīgu ironiju tēlo mūsu tautiešu pirmos soļus šajā zemē, grūtības, ar kādām jāsasopas cīņā par izdzīvošanu galvenokārt inteliģences pārstāvjiem.

Mihelsons A. [Rutku tēvs]. Mūksalas brāji.

Romāns «Mūksalas brāji» ir aizraujošs vēstījums par dzīvi viduslaikos Rīgā. Uz spilgti iezīmēta laikmeta fona risinās romāna varoņu — Mūksalas brāļu — dēkas un piedzīvojumi. Izlasot šo grāmatu, jūs uzināsiet gan par briesmīgiem plūdiem Daugavā, gan par raganu prāvām un inkvizīcijas darbošanos, gan par ticību kariem un Sv. Madajas klostera noslēpumiem. Protams, te netrūkst kvēlas un reizē traģiskas mīlestības.

Saliass J. A. Vidzemniece uz Krievijas troņa (G. Straubes priekšvārds).

Šīs grāmatas autors ir grāfs Jevgeņijs Saliass (1841—1908), populārās rakstnieces Elizabetes Saliassas (pazīstama ar pseidonīmu Jevgeņija Tura) dēls.

Autora uzmanība te galvenokārt pievērsta tai videi un tiem cilvēkiem, no kuru vides nākusi Marta Skavronska (Katrīna I), proti, viņas plaši sazaratājai dzimtai.

[Turpinājums sekos]

Redaktore Zaiga Kipere.
«Zinātnes Vēstnesis».
Laikraksts iznāk kopš 1989. gada.
Reģistrācijas apliecība nr. 75.
Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.
«Science Bulletin» Association of Latvian Scientists.

Redkolēģijas vadītājs akadēmiķis Evalds Mugurevičs.
Redkolēģijā: akadēmiķis Mārtiņš Beķers, akadēmiķis Juris Ekmanis, LZA goda loceklis Jānis Graudonis, doc. Elmārs Beķeris, doc. Zigrīda Goša, Oskars Martinsons.
Redakcija: Rīgā, Turgeņeva ielā 19. Tālr. 212706.

Indekss 77165.
Iespēsts a/s «Preses nams» tipogrāfijā,
Rīgā, Balasta dambī 3.
Augstspiede. 1 uzsk. iespiedloksne.
Mēfens 1000 eks.
Pasūtījums Nr. 131.